

Please note! This is a self-archived version of the original article.

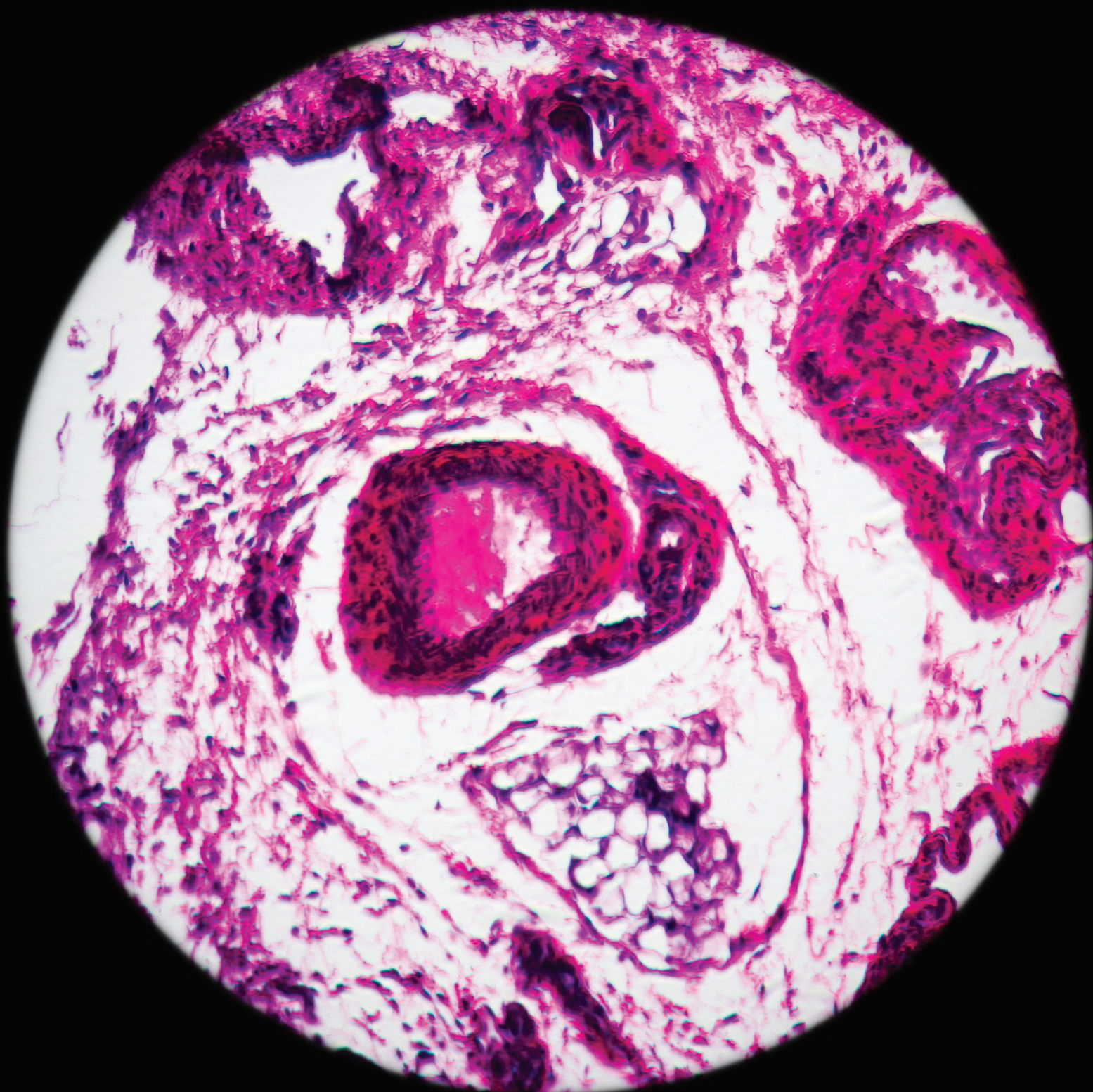
Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: Liikanen, E., Salomaa, L. & Niemi, L. 2017. Bioanalyttikko esitarkastajana. Bioanalyttikko (3), 34-36. Helsinki: Suomen Bioanalyttikkoliitto ry.

DOI / URL:

TEKSTI Eeva Liikanen, Lea Salomaa ja Laura Niemi
KUVA 123RF/JiiStyle

Bioanalyttikko ESITARKASTAJANA

Patologian laboratorioissa eri puolilla Suomea työskentelee arviolta 130-140 bioanalyttikkoa/laboratoriohoitajaa esitarkastajina. Ammattiryhmä on huonosti tunnettu terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja jopa omien kollegoiden keskuudessa.

Suomen sytologiassistentit ry on esitarkastajien ammatillinen yhdistys, jonka tehtävänä on tiedottaa jäsenilleen alan koulutuksista niin kotimaassa kuin ulkomailla sekä järjestää oman erikoisalnan vaatimaa koulutusta käytännön työn tueksi. Yhdistyksen järjestämissä koulutustilaisuuksissa on tullut esiin, kuinka vähän ammattiryhmästämmme ja esitarkastajien työstä, koulutuksesta ja työhön perehtymisen pitkästä kestosta tiedetään. Viime vuosina terveydenhuollossa on tehty isoja organisaatiouudistuksia ja esimiehetkään eivät välttämättä ole kliinisen laboratoriotyön edustajia. Yhdistys on laatinut esitarkastajille tehtävänkuvauksen, jonka toivotaan selvittävän tilannetta.

Historiaa

Esitarkastajien, aikaisemmalta nimitykseltään sytologiassistenttien ammattiryhmä syntyi 1960-luvun lopulla, kun Suomessa aloitettiin gynekologisten joukkotarkastusirtosolunäytteiden otto. Patologien työmäärä kasvoi niin merkittävästi, että heidän avukseen koulutettiin sytologiassistentteja eli esitarkastajia. Sytologiassistenttien koulutus kesti yhdeksän kuukautta ja sen aikana perehdyttiin monipuolisesti pääosin gynekologisen sytologian teoriaan ja solumorfologiaan mikroskopointiharjoituksin. Koulutuksen jälkeen he vielä harjoittelivat työpaikoilla ennen itsenäistä työskentelyä. Sytologiassistenttien koulutus loppui 1960-luvun lopulla sen jälkeen, kun laboratoriohoitajakoulutus alkoi. Laboratoriohoitajakoulutuksessa oli mahdollisuus erikoistua histolo-

giaan ja sytologiaan, jolloin saatiin valmiudet toimia esitarkastajana, mutta työ vaati kuitenkin erikoistumisesta huolimatta pitkän perehtymisen työpaikoilla. Tällaista vanhamuotoisen kaltaista erikoistumista (kliininen histologia ja/tai sytologia) ei ole ollut noin kahteenkymmeneen vuoteen.

Koulutus tällä hetkellä

Ammattikorkeakoulujen bioanalyttikkokoulutuksessa bioanalyttikko-opiskelijat saavat opintojensa aikana valmiudet kliinisen sytologian perusteisiin. Opintojen laajuus opintoviikkoina eroaa ammattikorkeakouluittain, koska ammattikorkeakouluissa ei ole valtakunnallisia opetussuunnitelmia. Perustason opetus sisältää teoriaa ja lyhyen käytännön harjoittelun, jonka pituus ja sisältö vaihtelevat osittain opiskelijan omien tavoitteiden ja mielenkiinnon mukaan.

Vastavalmistuneilla bioanalyttikoilla ei ole suoraan valmiuksia patologian laboratorion esitarkastajan työhön, vaan työ vaatii pitkän perehdytyksen työn ohessa. Ammattikorkeakouluissa ei ole ollut tarjolla peruskoulutuksen suorittaneille bioanalyttikoille sytologian teoreettista koulutusta tai mikroskopointiharjoittelua, vaan täydennyskoulutus on ollut yhdistysten järjestämien koulutusten varassa.

Nykyisin sytologisten näyttöiden esitarkastukseen perehtyminen tapahtuu pääsääntöisesti työpaikoilla kokeneemman esitarkastajan ohjaamana ja patologin valvonnassa. Työn vaatavuudesta johtuen perehtyminen esitarkastajan työhön kestää kauemmin kuin millään muulla bioanalytiikan/kliinisen laboratoriotyön alueella. Käytäntö on yleensä sellainen, että perehtyjä katsoo ensin mallilaseja erilaisista solumorfologisista muutoksista. Sen jälkeen hänen pitää katsoa arviolta 1000 näytelasia siten, että kokenut esitarkastaja katsoo ne perehtyjän

jälkeen. Mikäli osaaminen on hyväksyttävällä tasolla, sen jälkeen voi siirtyä itsenäiseen työskentelyyn. Koska sytologiassa on monia eri osa-alueita, yleinen näkemys on, että viidessä vuodessa saavuttaa kaikkien osa-alueiden hallinnan. Perehtymisen pitkäkestoisuus johtuu työn vaatavuudesta, sytologisten näyttöiden muutosten teoreettisen hallinnan syvällisyydestä, elinlohtaisten solumorfologioiden monimuotoisuudesta sekä poikkeavien löydösten syntymekanismien ymmärtämisestä. Teoreettiseen osaamiseen kuuluu myös tieto solumorfologiaan vaikuttavista potilaan saamista hoidoista tai muista sairauksista, jotta välttään virhetulkinnoilta.

Mitä esitarkastaja tekee?

Esitarkastaja tarkastaa mikroskoopilla jokaisen näytelasilla olevan solun eli mikroskopoi näytelasin kokonaisuudessaan, hän ei saa ohittaa yhtään solua. Hän merkitsee näytelasiin poikkeavat solut ja löydökset patologia varten. Yleinen käytäntö on, että patologia katsoo näytteestä vain yleiskuvan ja esitarkastajan rengastamat löydökset. Tarkastelun jälkeen patologia joko vahvistaa esitarkastajan ehdotuksen tai muuttaa sitä ja tekee sen pohjalta diagnoosin sekä jatkotutkimussuosituksen kliinikolle. Patologia ei katso koko näytelasia, vaan hänen tulee voida luottaa esitarkastajan osaamiseen.

Esitarkastajan keskeisenä tehtävänä on erottaa normaalit solut pahanlaatuisista, tunnistaa muutokset näytteistä ja antaa näytteestä alustava lausunto patologille vahvistettavaksi. Esitarkastajan tulee tuntea sytologisten näyttöiden (gynekologien irtosolunäyte, hengitysteiden ja virtsateiden näytteet, erilaiset ontelonestenäytteet ja ohutneulabiopsianäytteet) normaalit solut ja muut normaalit löydökset, mikrobiologiset ja hyvänlaatuiset muutokset sekä erilaisten pa-

hanlaatuisten kasvainten eriaiset solumuutokset. Esitarkastaja hallitsee eri näytetyyppien raportointijärjestelmät (mm. Bethesda ja Papanicolaou) ja antaa löydösten perusteella lausuntoehdotuksen patologille.

Kokeneet esitarkastajat vastaavat joissakin laboratorioissa nykyisin gynekologisista joukkotarkastusirtosolunäytteistä normaali näytteet ilman, että patologi katsoo niitä. Käytännöt vaihtelevat eri laboratorioissa siten, että joissakin paikoissa kaksi esitarkastajaa katsoo näytteen ja viimeiseksi katsonut kuittaa normaalin vastauksen. Joissakin paikoissa vain yksi esitarkastaja katsoo näytteen. Jos näytteessä on poikkeavia löydöksiä, se menee patologille vastattavaksi. Työ on siis erittäin vastuullista.

Hyvän esitarkastajan ominaisuudet

Bioanalyytikon työssä tarkkuus ja huolellisuus ovat erittäin olennaisia ominaisuuksina. Esitarkastajan työssä nämä ominaisuudet korostuvat ja niiden lisäksi tarvitaan hyvää visuaalista hahmotuskykyä, hyvää näkömuistia, kärsivällisyyttä ja sitkeyttä sekä konsultointi- ja raportointikykyä. Esitarkastajalta vaaditaan myös luovuutta ja vahvaa päätöksentekotaitoa. Jatkuva osaamisen kehittäminen on tärkeää, sillä esitarkastaja ei koskaan tule työssään valmiiksi.

Miten muualla Euroopassa?

Esitarkastajien koulutus ja työnkuva vaihtelevat kansainvälisesti ja paljon Euroopankin sisällä. Koulutuksen järjestäminen on

haasteellista, koska ammatissa toimivia on vähän ja esitarkastajana toimiakseen tarvitaan pitkä perehtymisaika. Se vaihtelee Euroopassa kolmesta kuukaudesta kahteen vuoteen. Kolmessa kuukaudessa voi perehtyä hyvin rajattuun työnkuvaan. Kansainvälisesti perehtyjien tulee katsoa ohjatus ti 770-7000 (enimmäkseen noin 1000) gynekologista näytettä, jotta he voivat vastata näytteitä itsenäisesti. Suomalaisista esitarkastajista 40-50 on suorittanut kansainvälisen (IAC) esitarkastajan tutkinnon, mutta ilmeisesti kukaan ei ole suorittanut QUATE-tutkintoa. Joissakin maissa, kuten Britanniassa, esitarkastajat akkreditoidaan. Britanniassa esitarkastajat voivat vastata myös tietyn asteisia solumuutoksia itsenäisesti. Heidän tulee sitä ennen suorittaa vaativat kahden vuoden opinnot. Ruotsissa on tällä hetkellä valtava pula patologeista ja siellä esitarkastajat vastaavat joissakin laboratorioissa itsenäisesti kaikki gynekologiset löydökset myös syövät.

Tulevaisuus

Uudet tekniikat valtaavat alaa. Gynekologisessa sytologiassa nestepapa yleistyy. Automaatiokin varmasti lisääntyy myös sytologiassa. Näytemäärät tulevat vähenemään ja papasytologian osuus tulee vähenemään patologin työssä. Joissakin koulutuksissa on visioitu, että esitarkastajien koulutus voisi olla kaksivaiheinen, kuten Englannissa, jolloin ensimmäisen esitarkastuksen jälkeen näytteen katsoisi ”senior”-esitarkastaja, joka olisi saanut lisäkoulutusta työhönsä ja voisi antaa näytteestä lopullisen vastauksen, myös pahanlaatui-

sista löydöksistä. Näin saataisiin myös esitarkastajan urakehitys turvattua. Tällä hetkellä tähän tarvittavaa koulutusta ei ole Suomessa saatavilla, joten esitarkastus jatkuu nykyisessä muodossaan vielä pitkään. Kun on keskusteltu näytemäärien vähenemisestä, usein on herännyt huoli esitarkastustyön riittävydestä. Patologeista on pulaa ja jos heidän työnsä saadaan kohdennettua vaativaan diagnostiikkaan esim. jatkokouluttamalla kokeneita esitarkastajia, se toisi tehokkuutta ja kustannussäästöjä sekä turvaisi esitarkastajien työn tulevaisuuden. Patologit arvostavat esitarkastajia, sillä ilman esitarkastajia heidän työtaakkansa olisi kestämätön. Nähtäväksi jää mitä tulevaisuudessa tapahtuu, mutta jatkossakin esitarkastaja tarvitsee patologia ja patologi esitarkastajaa.

Lähteet

1. Herbert A, Anic V, Cochand-Priollet B, Dina R, Ehya H, Eide M-L, Fabre M, Field A, Kapila K, Kardum-Skelin I, Oliveira MH, Olszewski W, Önal B, Nasioutziki M, Nayar R, Nielsen K, Shabalova I, Schmitt F, Tötsch M, Wilson A, Vass L, Zeppa P. Training and practice of cytotechnologists: a discussion forum focused on Europe. [Review]. *Cytopathology* 2014;25:307-15.
2. Anic V, Eide ML. Survey of training and education of cytotechnologists in Europe. [Review]. *Cytopathology* 2014;25:302-6.
3. Tötsch M. Education and training in cytology in Europe. *Cytopathology* 2016;27:317-20.

